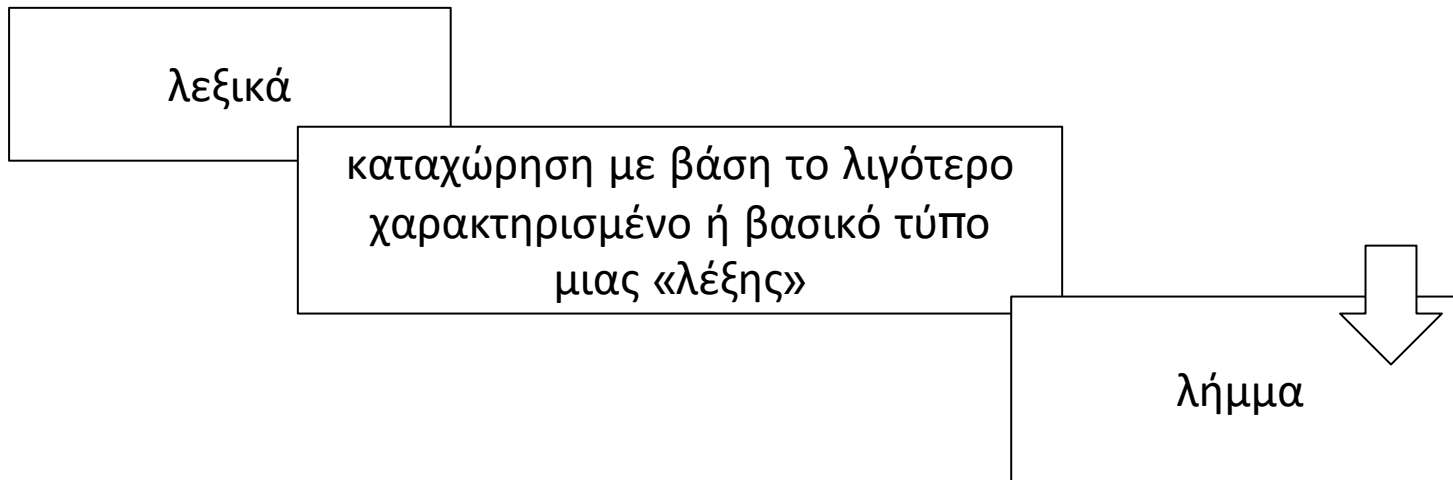

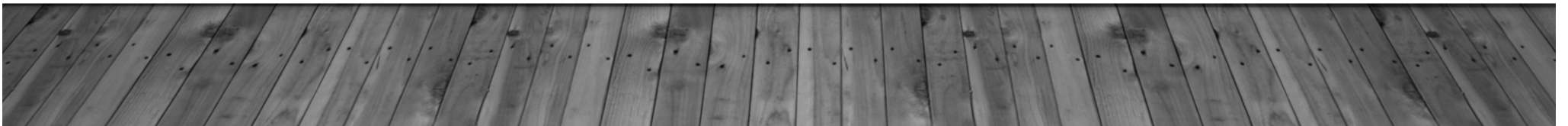
Μάθημα 4, 23/10/2025

ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΑ, Ζ' ΕΞΑΜΗΝΟ

ΛΗΜΜΑ

- π.χ. υποκαταστάθηκε → υποκαθιστώ

ΛΗΜΜΑ

Λέξη και λήμμα

- Τα λεξικά καταχωρίζουν τις λέξεις με βάση τον ουδέτερο/κανονικό τύπο τους
- Ο ουδέτερος τύπος “εκπροσωπεί” όλους τους δυνατούς τύπους της λέξης.

➤ Λήμμα/λέξη-κεφαλή/τύπος παραπομπής

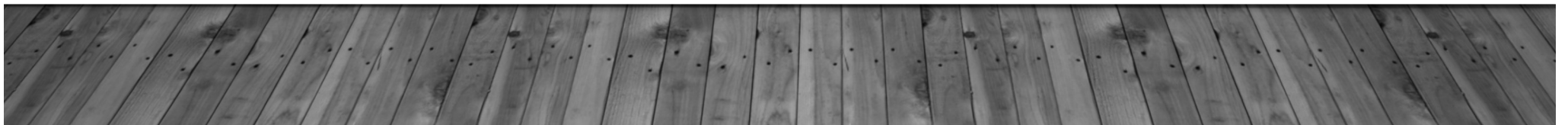
Λαϊκισμός (ο) (κακόσ.) ο έπαινος και η κολλοκεία των αδυνάμων και των ελαττωμάτων του λαού, καθώς και η υποθέτηση επιχειρημάτων ή θέσεων που ευχαριστούν τον λαό (και γενικά τους πολλούς), χωρίς όμως και να τον αφελούν, με σκοπό την εξασφάλιση της εννοίας του. — **Λαϊκίζω** ρ. [εγγλ. Η λ. μαρτυρείται από το 1887].

Λαϊκισμός – Λαϊκότητα. Οι δύο λέξεις αποτελούν τις δύο όψεις της έννοιας «λαϊκός»: την εύσημη, που είναι η **λαϊκότητα**, δηλ. το γνήσιο λαϊκό στοιχείο με χαρακτηριστικά την απλότητα και τη λιτότητα, και την κακόσημη πλευρά, που είναι ο **λαϊκισμός**, δηλ. το ψεύτικο, φτενωτό λαϊκό στοιχείο, που μιμείται τη συμπεριφορά του λαού, για να την εκμεταλλευθεί (πολιτικά, κοινωνικά, καλλιτεχνικά κ.λπ.). Μιλούμε με θετικό πνεύμα για τη λαϊκότητα της σκέψης και της συμπεριφοράς των απλών ανθρώπων του λαού, αλλά με αρνητική χροιά για τον λαϊκισμό στην πολιτική, στα συνθήματα, στη σκέψη, στη συμπεριφορά ανθρώπων, που, χωρίς να προέρχονται από τον απλό λαό, επιζητούν να τον κολλοκεύσουν, για να αποκομίζουν προσωπικά, πολιτικά ή άλλα οφέλη.

Λαϊκιστής (ο) πρόσωπο (συνήθ. του δημόσιου βίου) που κολλοκεύει τον λαό ή υποθετεί θέσεις και απόψεις ευχάριστες, όχι όμως και ωφέλιμες, για τον λαό, με σκοπό να κερδίσει την εύνοια και την υποστήριξη του: οί πολιτικοί του αντίπαλοι τον κατηγορούν ως λαϊκιστή. — **Λαϊκίστρια** (η).

Λαϊκιστικός, -η, -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από στοιχεία λαϊκισμού: ~ λόγος / επιχείρημα / πολιτική / ενέργεια. ➤ ΣΚΟΛΙΟ Λ. -ίστικός.

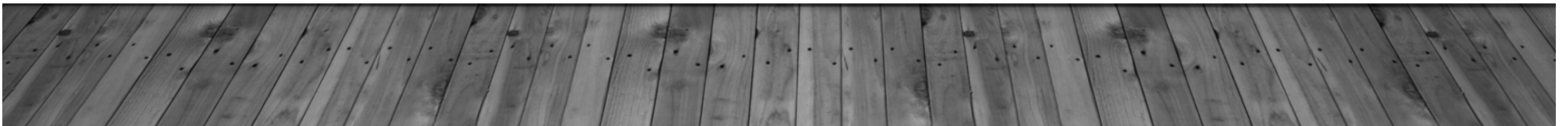
Μπαμπανιώτης, Γ. 1998/2005:985-986

ΛΗΜΜΑ

- Κρύσταλ (2003)

αφηρημένη σημασιακή αναπαράσταση μιας «λέξης», η οποία συμπεριλαμβάνει και όλες τις πιθανές τυπικές παραλλαγές της (δηλ. όλους τους γραμματικούς τύπους)

ΛΕΞΗΜΑ

η αφηρημένη μονάδα (το λήμμα) η οποία αντιπροσωπεύει όλους τους πιθανούς γραμματικούς τύπους και θεωρείται ελάχιστη μονάδα

- **Matthews** →

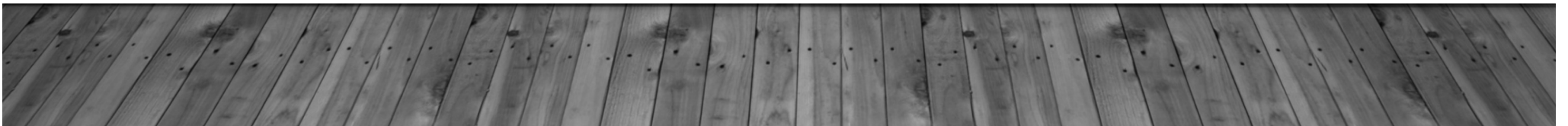
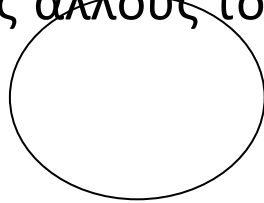
Η αφηρημένη μονάδα η οποία ανήκει στη γραμματική δομή της γλώσσας και οι ιδιότητές της σχετίζονται με χαρακτηριστικά είτε συντακτικής κατηγοριοποίησης (δηλαδή ρήμα, όνομα, πρόθεση) είτε σημασίας

Λέξημα: απόδοση με κεφαλαία
ΚΡΑΤΩ

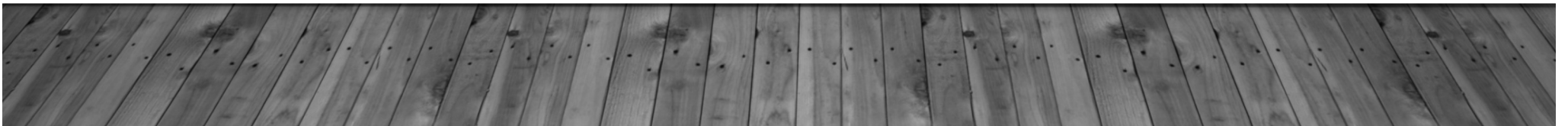
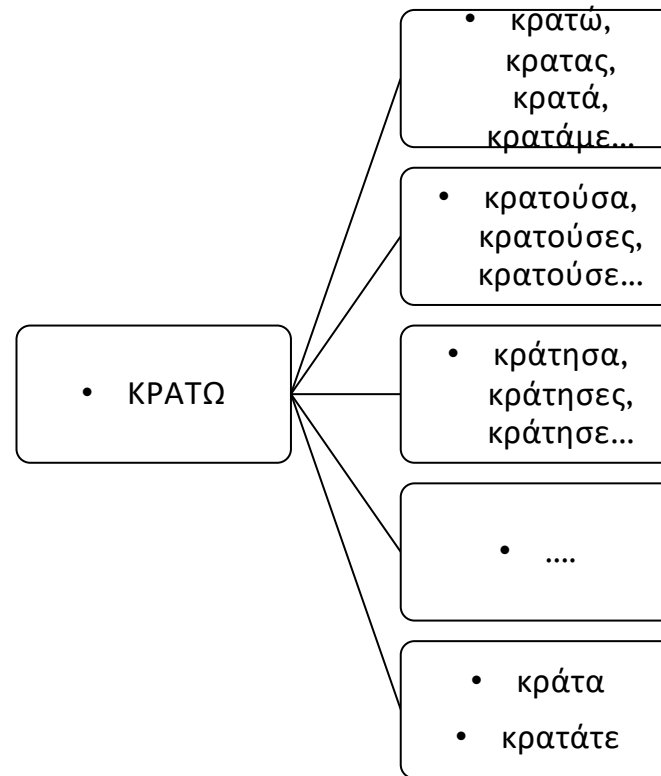
ΛΕΞΗΜΑ

- Επομένως οι «λέξεις» κρατούσε, κρατά, κράτησε αποτελούν μαζί με πολλούς άλλους τους γραμματικούς τύπους του λεξήματος

ΚΡΑΤΩ

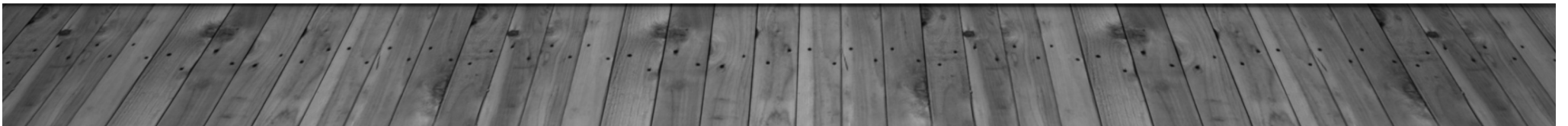
ΛΕΞΗΜΑ

ΛΕΞΗΜΑ

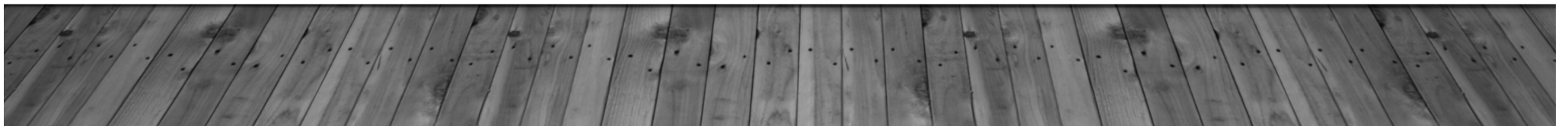
Ο πολιτικός έκαν' ένα βήμα κι ανέβηκε στο βήμα.

- Μέτρηση με βάση τις έννοιες του λεξήματος

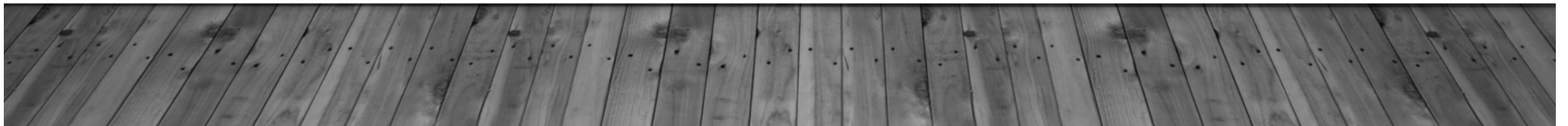
ΛΕΞΗΜΑ

λέξημα	ορθογραφικός τύπος	φωνητ./φωνολογικ ός τύπος	γραμματικός τύπος

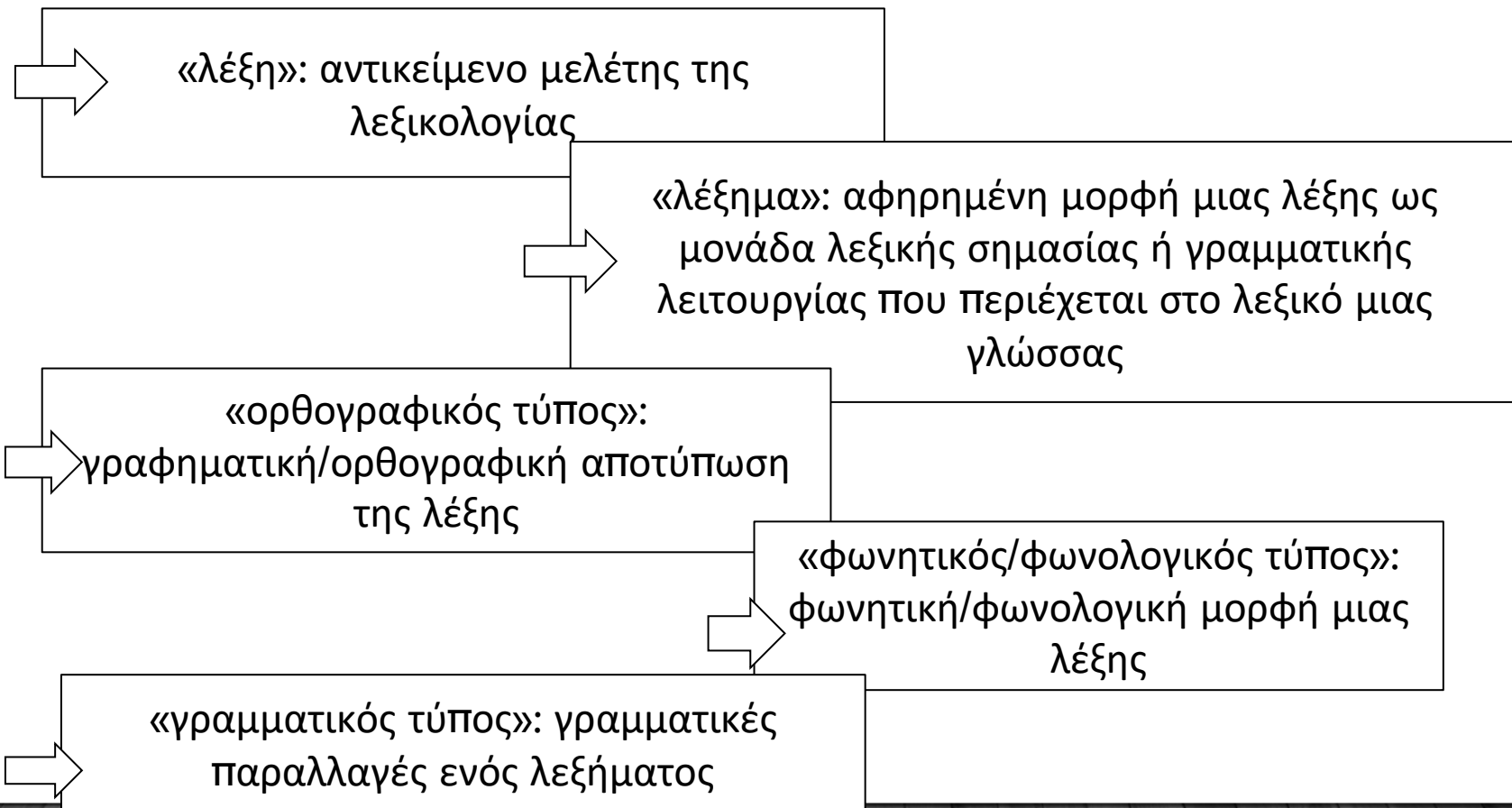

ΛΕΞΗΜΑ

λέξημα	ορθογραφικός τύπος	φωνητ./φωνολογικός τύπος	γραμματικός τύπος
Ο	ο	[o]	ο
ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ	πολιτικός	[politi'kos]	πολιτικός
ΚΑΝΩ	έκανε	['ekane]	έκανε
ΒΗΜΑ 1	βήμα	['vima]	βήμα
ΒΗΜΑ 2	βήμα	['vima]	βήμα
ΚΑΙ	κι	[ci]	κι
ΑΝΕΒΑΙΝΩ	ανέβηκε	[a'nevike]	ανέβηκε
ΣΕ	στο	[sto]	στο
ΕΝΑΣ	ένα	['ena]	ένα

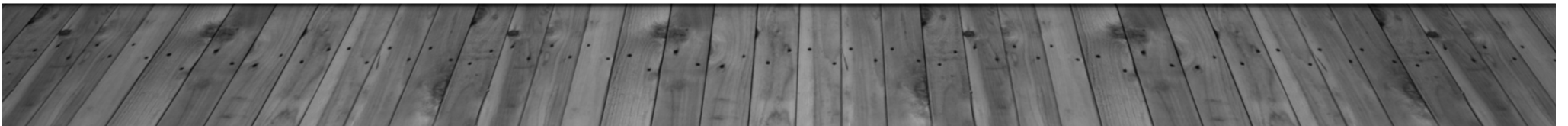

ΟΡΟΙ

ΠΟΛΥΣΗΜΟ ΛΕΞΗΜΑ

Το λέξημα με περισσότερες της μίας
σημασίες.

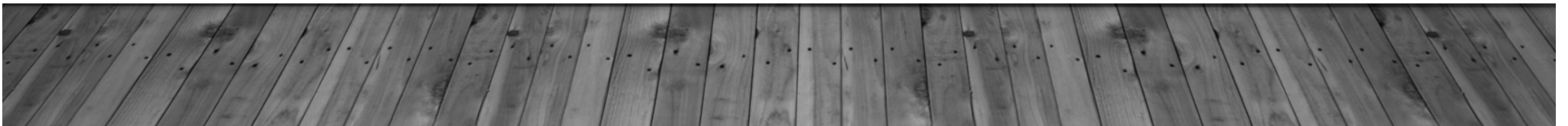
ΠΟΛΥΣΗΜΟ ΛΕΞΗΜΑ

εντοπισμός

αναζήτηση λεξημάτων στο λεξικό τα
οποία στο ερμηνευμά τους
εμφανίζουν περισσότερους τους
ενός ορισμούς σημασίας

αρίθμηση & ταξινόμηση:
έκταση χρήσης μιας σημασίας, και με το πόσο
βασική, κυριολεκτική ή πρωταρχική θεωρείται
μια σημασία έναντι των υπολοίπων

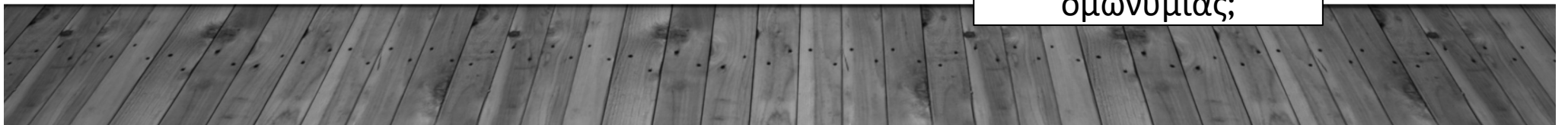

ΠΟΛΥΣΗΜΟ ΛΕΞΗΜΑ

Λέξημα ΜΑΘΗΜΑ (όνομα, ουδέτερο)		
α/α σημασία	I. κυριολεκτική/βασική σημασία	
1 οτιδήποτε μαθαίνουμε [...]		
2 η συστηματική μετάδοση γνώσεων [...]	2,3,4 & 5 μεταφορικές σημασίες	
3 η διδακτική διαδικασία [...]		
4 η ύλη που διδάσκεται [...]		
5 η ενότητα [...] για μελέτη [...]		

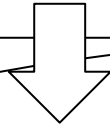
Θα μπορούσε κάθε σημασία να συνιστά
διακριτό λέξημα;

στο πλαίσιο
ομωνυμίας;

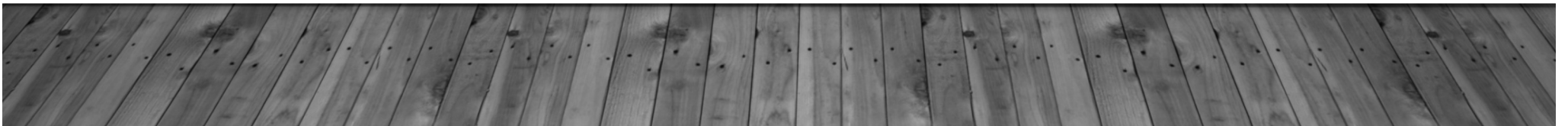

ΠΟΛΥΣΗΜΟ ΛΕΞΗΜΑ

από λεξικολογική πλευρά

- Το σύνολο των γραμματικών τύπων του λεξήματος είναι διαθέσιμο για τη γραμματική πραγμάτωση και των πέντε σημασιών του

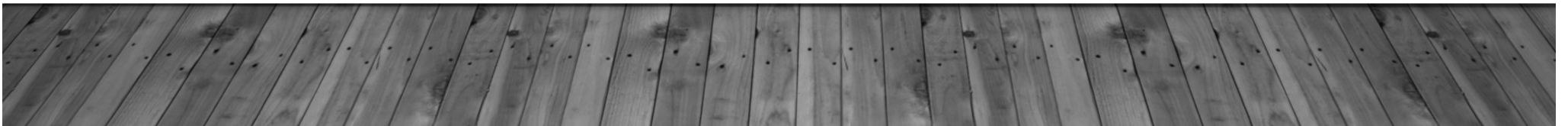

ΟΜΩΝΥΜΟ ΛΕΞΗΜΑ

Λεξήματα που εμφανίζουν ομοηχία ή/και ομογραφία

για καθαρά τυχαίους και
συμπτωματικούς λόγους

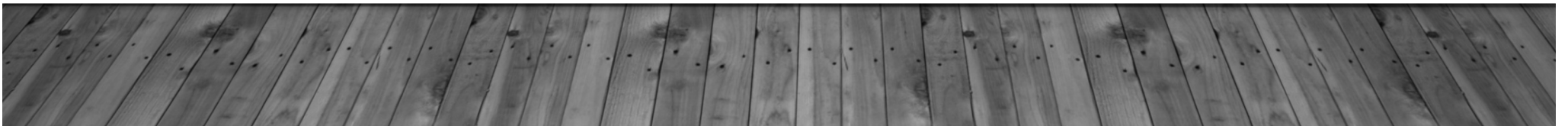

ΟΜΩΝΥΜΟ ΛΕΞΗΜΑ

ΤΟΝΟΣ 1: τονισμός
λέξεων

ΤΟΝΟΣ 2:
βάρος 1.000 κιλών

απόλυτη ομωνυμία:
κοινοί ορθογραφικοί,
φωνητικοί/φωνολογικοί,
γραμματικοί τύποι

ΟΜΩΝΥΜΟ ΛΕΞΗΜΑ

Αναζήτηση για: τόνος

Εγγραφές (1 - 5)

τόνος ¹ ο [τόπος] Q18 : I1α. (φωνητ.) η πιο έντονη προφορά μιας συλλαβής: *Δυναμικός* ~, όταν το τονισμένο φωνήεν προφέρεται πιο δυνατά. *Μουσικός* ~, όταν το τονισμένο φωνήεν προφέρεται σε υψηλότερο ήχο. **β.** (γραμμ.) το σημείο που σημαδεύει τη δυνατότερη προφορά μιας συλλαβής στη γραφή: Το μονοτονικό καταργεί τους τόνους. Οι τόνοι ήταν τρεις, η οξεία, η βαρεία και η περισπωμένη. || το άριστα στο δημοτικό σχολείο: *Λέκα με τόνο*. **2α.** ο βαθμός έντασης της φωνής: *Μιλώ σε υψηλό / χαμηλό τόνο, δυνατά / σιγά. Μην υψώνεις / χαμηλώνεις τον τόνο της φωνής σου!* || (μτφ.): *Χαμηλώνω τον τόνο / τους τόνους, γίνομαι διαλλακτικότερος. Η αντιπαράθεση έγινε σε υψηλούς τόνους, με οξύτητα. β.* η ποιότητα της φωνής κάθε ανθρώπου, που αποτελεί και το διακριτικό γνώρισμά της. *Ο ~ της φωνής του είναι άγριος / τραχύς / μελωδικός / συμπαθητικός. γ.* το χρώμα της φωνής που εκφράζει τα συναισθήματα, τη διάθεση του ομιλητή: *Μιλούσε με έναν τόνο μελαγχολικό / μελοδραματικό / ψυχρό / θερμό. Η φωνή του είχε έναν τόνο οικειότητας. Μην μου μιλάς σ' αυτόν τον τόνο! Οι συνομιλίες έγιναν σε φιλικό τόνο, σε φιλική ατμόσφαιρα. Η φωνή του έδειχνε αντανάκλαση, (έκφρ.) (λέω / επαναλαμβάνω κτ.) σε όλους τους τόνους, χρησιμοποιεί εκφραστικούς τρόπους για να επισημάνω κτ. δ.* (μτφ.) η ατμόσφαιρα που δημιουργεί κάποιος: *Το σπίτι υπάρχει ένας ~ αρχοντιάς. (έκφρ.) δίνω τον τόνο, η αντίδρασή μου, η εμφάνισή μου χρησιμεύει ως πρότυπο για να το ακολουθήσουν και οι άλλοι στην υπεράσπιση. Η εμφάνισή της δίνει τον τόνο στη μόδα. Η παρουσία της έδωσε τον τόνο στην συζήτηση. 3.* (μουσ.) **α.** καθέμι από τις πέντε μεγαλύτερες αποστάσεις της κλίμακας: *Η απόσταση μεταξύ του ντο και ρε είναι ένας ~. β.* κλίμακα στην οποία παίζουν ή τραγουδούν μια σύνθεση: *Τραγουδάει στον τόνο του ντο. Δίνω / χάνω τον τόνο. II.* (ζωγρ.) ο βαθμός έντασης ενός χρώματος: *απόχρωση: Ο καλλιτέχνης χρησιμοποίησε όλους τους τόνους του μπλε / του κόκκινου / του πράσινου / του καφέ. Έναν τόνο πιο ανοιχτό / πιο σκούρο. Οι τοίχοι ήταν βαμμένοι σε απαλούς / σε ζεστούς τόνους. Κάθε χρώμα έχει πολλούς τόνους, αλλά και όλα τα χρώματα μπορούν να βρισκονται στον ίδιο τόνο.*

[λόγ.: I1: αρχ. τόνος; I2, 3, II: σημδ. γαλλ. ton < λατ. tonus `τέντωμα χορδής' < αρχ. τόνος]

τόνος ² ο : **α.** μονάδα βάρους ίση με χίλια κιλά· μετρικός τόνος: *Αγγλικός* ~, που ισοδυναμεί με 1016 κιλά. Στην Ευρώπη χρησιμοποιείται ο γαλλικός ~. || (για να δηλώσουμε μεγάλη ποσότητα): *Τι μου κουβάλησες έναν τόνο πορτοκάλια, τι να τα κάνω;* **β.** Ναυτικός ~, μέτρο χωρητικότητας των πλοίων· **κόρος. γ.** δυναμικότητα φορητού αυτοκινήτου σε βάρος φορτίου: *Απαγορεύεται να περάσουν τη γέφυρα φορτηγά πάνω από 3,5 τόνους.*

Γλφν. < γαλλ. ton(e) (βαλ.) -ος (ένας από σφαιρικά τμήματα του τόνου ¹)

απόλυτη ομωνυμία

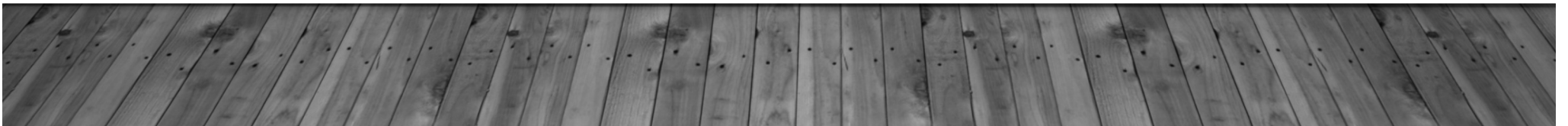
άλλες περιπτώσεις;

ΟΜΩΝΥΜΟ ΛΕΞΗΜΑ

ΤΟΝΟΣ 1

ΤΟΝΟΣ 2

ΤΟΝΝΟΣ 3:
είδος ψαριού

ΟΜΩΝΥΜΟ ΛΕΞΗΜΑ

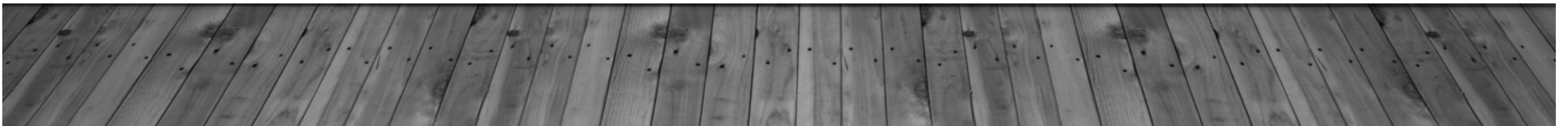
ΤΟΝΟΣ Ι

ΤΟΝΟΣ 2

ΤΟΝΝΟΣ 3:
είδος ψαριού

περίπτωση μερικής
ομωνυμίας

ομοηχία ναι
ομογραφία όχι

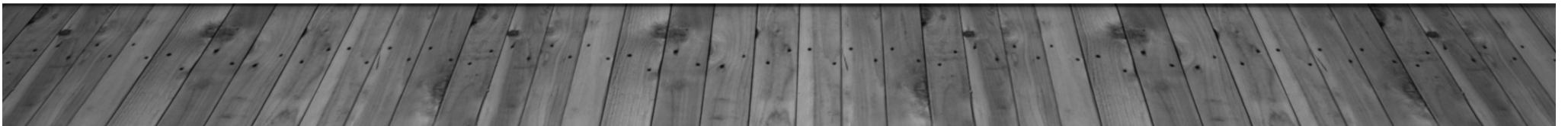

ΟΜΩΝΥΜΟ ΛΕΞΗΜΑ

ΟΡΟΣ (Ο)

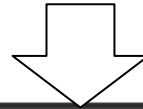
ΟΡΟΣ,
(ΤΟ)

ΟΜΩΝΥΜΟ ΛΕΞΗΜΑ

ΟΡΟΣ (Ο)

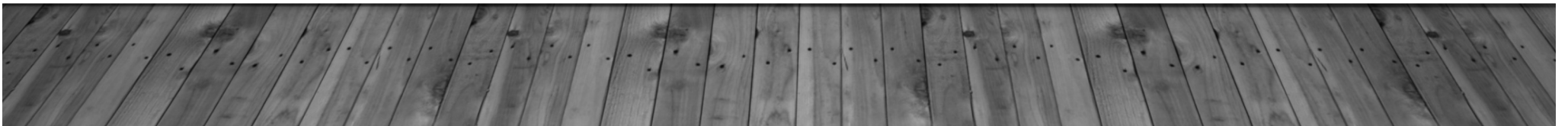
ΟΡΟΣ,
(ΤΟ)

διαφοροποίηση
στους γραμματικούς
τύπους

μερική ομωνυμία

συμπίπτουν μόνο οι φωνητικοί
τύποι του τύπου παραπομπής
τους

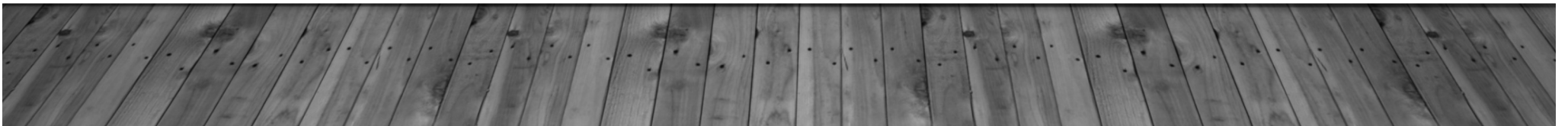
ΟΜΩΝΥΜΙΑ ΛΕΞΗΜΑΤΩΝ;

σήκω

ΣΥΚΟ

δίνει

ΔΙΝΗ

ΟΜΩΝΥΜΙΑ ΛΕΞΗΜΑΤΩΝ;

σήκω

ΣΗΚΩΝΩ

ΣΥΚΟ

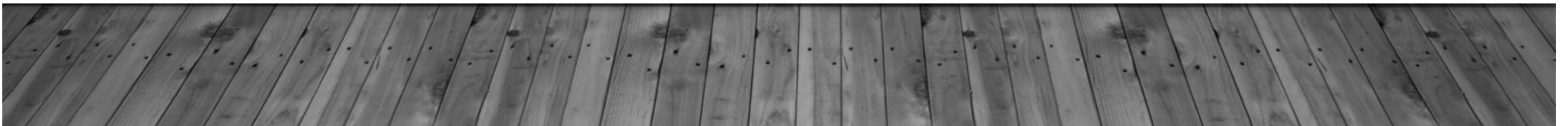
δίνει

ΔΙΝΩ

ΔΙΝΗ

ΟΧΙ ΟΜΩΝΥΜΙΑ ΛΕΞΗΜΑΤΩΝ

Μερική ομωνυμία μεταξύ δύο γραμματικών τους
τύπων

ΟΜΩΝΥΜΟ ΛΕΞΗΜΑ

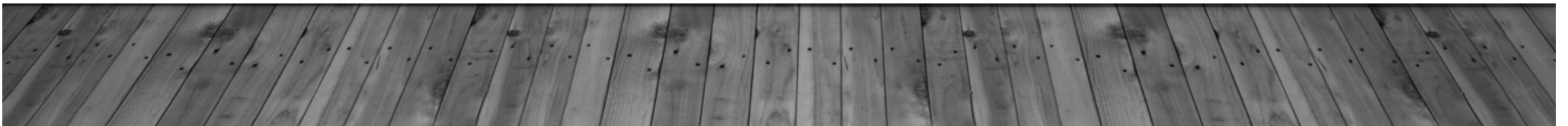
ΛΕΞΙΚΑ

καταγραφή ως ομωνύμων μόνο των
ομόγραφων λεξημάτων (κοινός
ορθογραφικός τύπος) – με
αριθμητικό εκθέτη

ΤΟΝΟΣ 1
ΤΟΝΟΣ 2
ΤΟΝΝΟΣ

ΚΟΜΜΑ 1
ΚΟΜΜΑ 2
ΚΩΜΑ

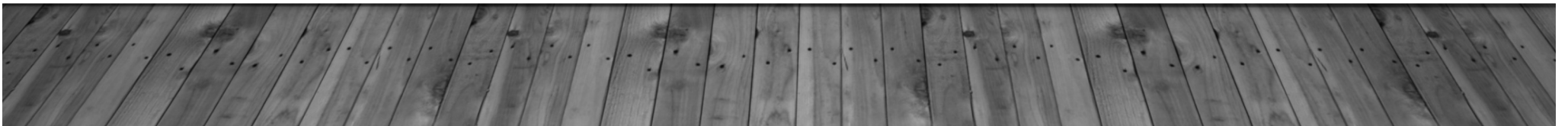
ομώνυμα
λεξήματα

ΛΕΞΗΜΑ

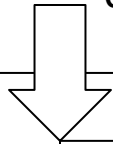
άρα

δεν συμπίπτει με την έννοια της λέξης ως
ακολουθία γραφηματικών χαρακτήρων ανάμεσα
σε κενά διαστήματα

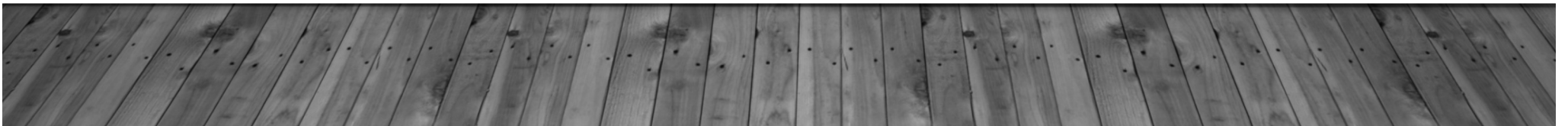
ΠΟΛΥΛΕΚΤΙΚΟ ΛΕΞΗΜΑ

σκληρός δίσκος:
αποθηκευτικό μέσο
υπολογιστών

μοιάζει φωνολογικά και δομικά με
φράση

αποτελούν συντακτική δομή,
ονοματική φράση;

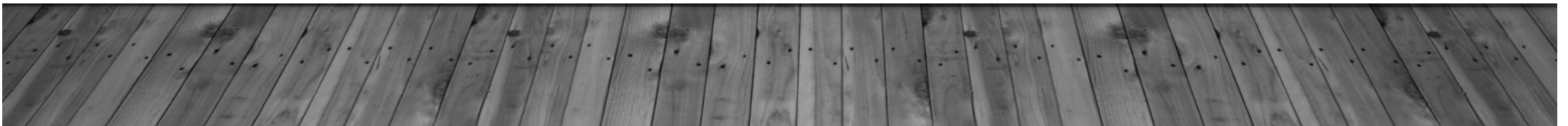
ΠΟΛΥΛΕΚΤΙΚΟ ΛΕΞΗΜΑ

Διαγνωστικά κριτήρια αντιδιαστολής προς τις ΟΦ:

- (α) τα συστατικά τους δεν μπορούν ανεξάρτητα να συνταχθούν με κάποιον άλλο προσδιορισμό χωρίς να χάσουν τη σημασία τους (*πολύ σκληρός δίσκος)
- (β) δεν μπορούν να παρεμβληθούν στοιχεία ανάμεσα στις λέξεις (*ο σκληρός που λέγαμε δίσκος)
- (γ) δεν αντιστρέφεται η σειρά των όρων (*δίσκο σκληρό αγόρασε)
- (δ) δεν επαναλαμβάνεται το άρθρο στο δεύτερο ουσιαστικό (*ο σκληρός ο δίσκος)

(Ράλλη, 2005: 199-203)

πλυντήριο πιάτων

ΠΟΛΥΛΕΚΤΙΚΟ ΛΕΞΗΜΑ

χαλαρά πολυλεκτικά
συνθετα

μορφολογική δομή, όχι
συντακτική

ανεξάρτητο πολυλεκτικό
λέξημα
ΣΚΛΗΡΟΣ ΔΙΣΚΟΣ

ανεξάρτητη καταχώρηση στο
λεξικό ;

αποφυγή καταχώρησης ως
ανεξάρτητα λήμματα

ΠΟΛΥΛΕΚΤΙΚΟ ΛΕΞΗΜΑ

Ο (37) Upatras Webmail :: Εισερχόμενα x Παράλληλη αναζήτηση x Παύση | Κασετόφωνο x x +

← → ↻ https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/search.html?q=δίσκος&dq= Αναζήτηση και στο σώμα των λημμάτων

Αναζήτηση για: δίσκος

2 εγγραφές [1 - 2]

[Λεξικό Τρανσμουλλέζ]

δίσκος ο [δίσκος] **Q18 : 11.** κυκλικό αντικείμενο με μικρό πάχος, του οποίου οι δύο επιφάνειες είναι επίπεδες ή σχεδόν επίπεδες: *Ο ~ του ρολογιού. Ο ~ της ζυγαριάς. Ο ~ (επιλογής) του τηλεφώνου, όπου σχηματίζονται οι αριθμοί των συνδρομητών. Ιπτάμενος* ~. || η ορατή επιφάνεια ενός ουράνιου σώματος: Ο ~ του ήλιου. α. (αθλ.) ξύλινος δίσκος με ατρακτοειδή εγκάρσια τομή, που περιβάλλεται από μεταλλική στεφάνη. || δισκοβολία: Νίκησε στο δίσκο. β. (τεχν.) μηχανήμα κοπής, του οποίου το κύριο εξάρτημα είναι ένας οδοντωτός περιστρεφόμενος δίσκος. γ. (αναστ.) μεσοσπονδύλιος ~, μέσο συνένωσης των σπονδύλων μεταξύ τους. 2α. κυκλική πλάκα από πλαστική ύλη, της οποίας οι δύο επιφάνειες έχουν λεπτές σπειροειδείς χαράξεις και όπου έχουν αποτυπωθεί μουσικοί ή άλλοι ήχοι: Ακούω μουσική από δίσκου. ~ με τις φωνές Ελλήνων ποιητών. ~ 33 / 45 στροφών. Εγγραφή δίσκου. Ο ~ κυκλοφόρησε σε δέκα χιλιάδες αντίτυπα. Βάζω το δίσκο στο πικάπ να παίξει. ~ μακράς διάρκειας. Μικρός / μεγάλος / διπλός ~. Οι δύο πλευρές του δίσκου. Χρυσός / πλατινένιος ~, που απονέμεται τιμητικά στον τραγουδιστή, όταν οι πωλήσεις ενός δίσκου του υπερβούν έναν ορισμένο αριθμό. β. (πληροφ.) σκληρός ~, κυκλική βάση σε σχήμα δίσκου, με επικάλυψη μαγνητικού υλικού, που χρησιμοποιείται για την εγγραφή πληροφοριών με ψηφιακή μορφή και είναι μόνιμα προσαρμοσμένη στον ηλεκτρονικό υπολογιστή. || (απάν.) εύκαμπτος ~, δισκέτα. || ο κύβος που αποτελείται από μία επίπεδη συνήθ. κυκλική, τετράγωνη ή ορθογώνια επιφάνεια με ελαφρά υπερυψωμένα τα άκρα και που χρησιμοποιείται στο σερβίρισμα: Ο σερβιτόρος φέρνει στο δίσκο τα πιάτα και τα ποτήρια. (έκφρ.) του τα πηγαίνουν / τα θέλει όλα στο δίσκο, για κτ. που τα θέλει όλα έτοιμα, χωρίς ο ίδιος να κάνει τίποτε. ~ μνημοσύνου, δίσκος με τα κόλλυβα. Ο άγιος ~, όπου τοποθετείται ο άρτος κατά την προετοιμασία της Θείας Ευχαριστίας. || Ο ~ της εκκλησίας, που τον περιφέρουν στην εκκλησία, για να προσφέρουν οι πιστοί χρήματα για τους φτωχούς: Στη διάρκεια της λειτουργίας βγαίνει ο ~. ΦΡ βγάδω δίσκο / περιφέρω το δίσκο της επαιτείας, ζητώ με τρόπο μειωτικό για την αξιοπρέπεία μου την υλική βοήθεια των άλλων. **δισκάκι** το ΥΠΟΚΟΡ στη σημ. II, και στη σημ. I2α, για δίσκο 45 στροφών.*

[II: ελνστ. δίσκος- I: λόγ.: 1α: αρχ. δίσκος- 1β, 1γ, 2α: γαλλ. disque (στη νέα σημ.) < αρχ. discus < αρχ. δίσκος- 2β: αγγλ. disk]

[Λεξικό Κρησάρ]

δίσκος ο. 1) Εκφρ. δίσκος του κόσμου = γη: (Τζάνε, Κρ. πόλ. 179³). 2) (Εκκλ.) ο άγιος δίσκος της εκκλησίας: δίσκους χρυσούς ... και ιερά ποτήρια, διά ... τα άχραντα μυστήρια (Ιστ. Βλαχ. 1659). [αρχ. ουσ. δίσκος. Η λ. και σήμ.]

Type here to search

10:37 21/10/2020

ΠΟΛΥΛΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ

ιδιωματισμοί

γραμματικά πολύπλοκες εκφράσεις που έχουν
τη μορφή φράσεων, τα συστατικά των οποίων
δεν αποτελούν αυτόνομα σημασιακά
συστατικά

μαλλιά κουβάρια

σιγά τα λάχανα

τα τσουγκρίσαμε

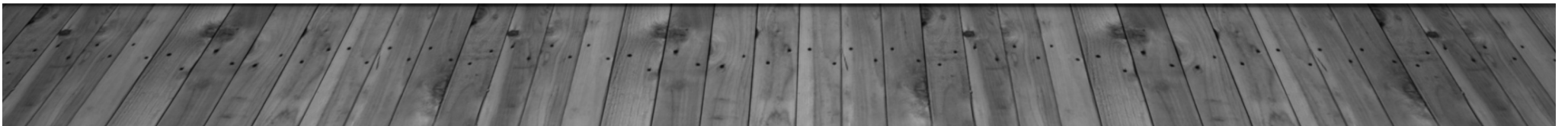
το βάζω στα πόδια

Η σημασία τους δεν μπορεί να αποδοθεί στη σύνθεση
των σημασιών των λέξεων που το απαρτίζουν

ΙΔΙΩΜΑΤΙΣΜΟΙ

- (α) Δεν τροποποιούνται τα συστατικά τους χωρίς να χαθεί η ιδιωματική τους σημασία (*τα έβαλε στα πόδια, το έβαλε στα πόδια της)
- (β) Δεν συνδέονται παρατακτικά με άλλα ίδια στοιχεία (*το έβαλε στα πόδια και στα χέρια)
- (γ) Δεν αλλάζει η σειρά των όρων *Στα πόδια που το έβαλε!
- (δ) Δεν συνδέονται αναφορικά με κάποιο άλλο στοιχείο (*Η Μαρία το έβαλε στα πόδια και ο Γιάννης το έβαλε επίσης)
- (ε) Δεν αντικαθίστανται από συνώνυμους όρους (*τού έθεσε/τοποθέτησε στα πόδια)
- (στ) Κάποια γραμματικά χαρακτηριστικά (όπως αλλαγή φωνής ή γραμματικού τύπου) δεν είναι δυνατόν να συμβούν (Τα πόδια βάλθηκαν από τη Μαρία)

σιγά τα λάχανα

ΠΑΓΙΩΜΕΝΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

- Συντακτική παγίωση
- Δεν χάνουν την ιδιαίτερη μη κυριολεκτική τους σημασία αν επιχειρήσουμε να υποκαταστήσουμε κάποιο συστατικό τους με μια συνώνυμη φράση

